LIBRIS | We know books

© Editura EIKON
București, Calea Giulești 333, sector 6
cod poștal 060269, România

Difuzare / distribuție carte: tel/fax: 021 348 14 74
mobil: 0733 131 145, 0728 084 802
e-mail: difuzare@edituraeikon.ro

Redacția: tel: 021 348 14 74
mobil: 0728 084 802, 0733 131 145
e-mail: contact@edituraeikon.ro
web: www.edituraeikon.ro

Editura Eikon este acreditată de Consiliul Național al Cercetării Științifice din Învățământul Superior (CNCSIS)

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
IACOB, DAN
Călătorul / Dan Iacob. - București : Eikon, 2021
ISBN 978-606-49-0564-2

821.135.1

DTP: Valerian Susan

Editor: Valentin Ajder

Dan Iacob

CĂLĂTORUL

EIKON
București, 2021

LIBRIS | We know books

CUPRINS

Despre lectură 9
Despre a fi scriitor 13
Despre scopul filosofiei 19
Despre adicție 25
Despre sensul vieții 31
Despre decalogul Părintelui Alexander Schmemann 37
Despre autoritate și despre iubire 61
Despre Spirit ca tăgăduitor al sufletului 77
Despre exactitate și adevăr 81
Despre Androgin și despre tema Străinului 97
Despre umanism și creștinism 103
Despre Arhei și despre motivul drumului la Eminescu 109
Despre rădăcina răului 117
Despre Dumnezeu 121
Despre semnele timpurilor 125
Despre Dumnezeu-omul și omul-Dumnezeu 129
Despre psihanaliză 137
Despre „bulevardul" Bisericii 155
Despre erezie 159
Despre trup și suflet 161
Despre Dacia hiperboreană 169
Despre țara zeilor 181
Epilog 189
Despre spiritualitatea New Age 197

LIBRIS | We know books
Despre inițiat și mistic 199
Despre somn 209
Despre viața sexuală 211
Despre joc 213
Despre râs 226
Despre somn și despre beție 232
Despre Pateric 235
Despre ucenic și duhovnic 242
Jurnalul unui călător (fragmente) 269

LIBRIS | We know books

Despre lectură

— Ai citit toată viața, începu, timid, Matei. Vorbește-ne despre lectură.

— *„M-am dus la înger și i-am zis să-mi dea cartea. Și mi-a răspuns: «Ia-o și mănânc-o»"*. Așa scrie în *Apocalipsă, 10.10*. Omul a început să citească înainte de a începe să scrie, semnele vremii, stelele, soarele și luna fiind primele lui cărți, iar în curgerea veacurilor el a încercat să fixeze, la început în piatră sau pe pereții peșterilor, mai apoi pe papirusuri și pe hârtie, înțelesurile pe care le deslușea. Astăzi, după câteva mii de ani de scriere, planeta a devenit și o mare bibliotecă, dar deschizând un volum, cât mai înțelegem din ceea ce o minte iscoditoare a sădit acolo? Platon se întreba dacă este bine ca adevărurile să fie scrise într-o carte, ea neputând să-și aleagă cititorii așa cum, la acea vreme, școlile de filosofie își alegeau elevii cărora le descopereau gradat adevărul, funcție de gradul lor de evoluție. A fi analfabet, s-a spus, nu înseamnă a nu ști să citești, ci a citi un text fără a înțelege nimic din ceea ce vrea să-ți transmită; bucuria lecturii vine doar dacă înțelegi ceea ce citești, iar propunerile de lectură acoperă toate domeniile în care omul și-a revărsat energiile: filosofie, știință, artă, religie. Dar pentru a putea vorbi despre lectură, trebuie să vorbim mai întâi despre om. Din așezarea felului în care se raportează la valorile spirituale, oamenii pot fi împărțiți în trei categorii: omul viețuitor, omul creator, omul care se creează pe sine.

Omul viețuitor nu depășește orizontul eului, al fricii, foamei, erosului, lecturile lui rezumându-se la presa sportivă sau de divertisment și, eventual, la cărți disparate, care vin să răspundă orizontului de așteptare pe care l-am conturat mai sus.

LIBRIS | We know books

Pe al doilea palier ontic îl întâlnim pe omul creator (pictorul, poetul, prozatorul, filosoful, teologul, eseistul). El poartă înlăuntrul său omul viețuitor, luptă cu partea lui de frică, foame, eros, dar își revarsă energia și în creație; lectura acoperă acum marile cărți, autori și culturi. La acest nivel, a citi este a te regăsi în ceea ce porți cu tine mai adânc decât tine însuți. Un poet, afirma Nichita Stănescu, este cu atât mai mare cu cât cei care-l citesc nu pe el îl descoperă, ci pe ei înșiși. În locul cuvântului poet putem așeza cuvântul prozator, teolog, filosof, eseist, lectura având la acest nivel rolul de katharsis; receptată la început ca un mediu extern (perete cu cărți) ea ajunge, pe măsură ce trece în mediul intern, să modeleze din interior ființa celui care este întru ea.

Filosoful de la Păltiniș vede cultura drept gândul și viața altora trăite pentru tine. O carte, spune el, este posibilitatea de a vorbi, peste timp, cu departele tău. În egală măsură, prin lectură te întâlnești și cu departele tău din secolele care au trecut, cu lumi despre care nu ai putea ști nimic dacă n-ar exista cărțile. Să ne amintim câtă vâlvă a făcut descoperirea Manuscriselor de la Marea Moartă, câte noi înțelesuri asupra creștinismului a adus studierea lor.

În lucrarea *Homo universalis*, Anton Dumitriu, pornind de la premiza că *forma mentis* dominantă în veacul nostru nu-i mai permite omului atingerea stării de perfecțiune prin inițiere, asceză, izolare, afirmă că asceza timpurilor moderne este cultura. „Asimilarea ei, practicarea ei ca știință deșteptătoare, în sensul lui Platon, poate fi metoda de a tinde în timpul nostru la starea de perfecțiune umană într-o civilizație armonic organizată". Omul capătă o personalitate numai în măsura în care înțelege că trebuie să se depășească pe sine, intrând în contact cu principiul universal, cu eternitatea.

Cel de-al treilea palier ontic este rezervat omului care se creează pe sine (sfântul, iluminatul, desăvârșitul), în acest caz lectura fiind centrată în jurul cărților sacre, a textelor revelate, a comentariilor legate de ele sau, la limită, este pusă între paranteze, pe primul plan trecând rugăciunea, cu toate treptele ei. Să ne amintim de Sfântul Antonie cel Mare, întemeietorul monahismului, care, întrebat cum se poate lipsi,

în pustiu, de dulceața cărților, a răspuns arătând pământul, stelele, soarele și luna: „Acestea sunt cărțile mele și în ele citesc".

„Cine-și umple spațiul și timpul, ne amintește poetul american Walt Whitman, este egal cu oricine". Pornind de la versul lui Whitman, putem afirma că a citi cu plăcere ziarul, un roman polițist sau un dialog de Platon este același lucru, dacă cel care citește simte o împlinire prin lectura pe care o face. Nu ceea ce citești contează, ci plăcerea pe care ți-o produce lectura, impactul ei asupra ființei tale de om viețuitor, creator sau de sine creator. Desigur că cei care citesc în principal filosofie ar dori ca toată lumea să descopere plăcerea lecturii filosofilor, cei care citesc teologie ne îndeamnă pe toți să ne cufundăm în opera Sfinților Părinți ai Bisericii, iar cei care citesc reviste despre sport ar dori să poată comenta cu toată lumea articolele de acolo. Trebuie să ne obișnuim cu ideea că lumea este diversă, fiecare având dreptul să-și aleagă felul de lectură care vine să răspundă scării de valori pe care și-a conturat-o. Hotărâtor este, până la urmă, felul de ființă cu care venim pe lume, îngemănarea de gând și simțire cu care ne-am născut. Pasiunea pentru lectură se manifestă după ce am scăpat de rigorile învățământului, abia acum lectura deschizându-ne pe deplin poarta bucuriei. „Din cărți, spune George Călinescu, ies ca aburii sufletele lor subtile. Cei care mă văd cufundat în cărți mă numesc singuratic și insociabil. Eu solitar? Când merg izolat pe stradă pășesc investit de umbre!"

Pe de altă parte, ne amintește Eminescu, „Nu e carte să înveți / Ca viața să aibă preț / Ci trăiește, chinuiește / Și de toate pătimește / Ș-ai s-auzi cum iarba crește".

Cultura, afirma Andrei Pleșu, este cea mai bună modalitate de a aștepta o soluție pe care nu o ai încă. Citim, spre a ține aprinsă candela sufletului, iar parabola fecioarelor ce așteaptă Mirele dă seamă și de universul lecturii.

Pentru cei care au consimțit la asceza lecturii există un ritual; lectura poate deveni o dominantă a angajării omului în aventura cunoașterii și ea acționează alchimic, ajutând nașterea lui din nou.

LIBRIS | We know books

La sfârșitul trecerii tale pe acest pământ, porți, amestecate, experiențe de gândire și experiențe de viață fără să știi a delimita cât s-a născut în tine din lectură și cât din întâmplările trupului de carne și sânge. Bine condusă, lectura te poate apropia de ceea ce s-a numit schimbarea gândirii, metanoia. „Eu, mărturisea George Călinescu, de mult nu mai citesc nici cărți, nici autori. Eu citesc literaturi. Adun monumentele unei literaturi, a cărei limbă o cunosc, laolaltă într-un raft sau pe dușumea, îi așez pe toți cronologic și apoi o iau de la capăt și citesc literatura. Emoția e indicibilă și profitul incalculabil".

Ești, ceea ce citești: spune-mi ce citești, ca să-ți spun cine ești. În adânc, povestea despre lume și om are aceleași dominante, iar fiecare creator este o nouă poartă spre înțelegerea de sine. Ne place adesea să ne descoperim privindu-ne în felurite cărți-oglinzi care ne duc cu gândul la cuvintele Apostolului Pavel din *Epistola către Corinteni*: „Acum vedem prin oglindă, ca-n ghicitură; dar atunci față către față. Acum cunosc în parte; atunci însă deplin voi cunoaște așa cum și eu sunt deplin cunoscut".

Despre a fi scriitor

— Ați trăit toată viața printre cărți, îndrăzni Andrei. N-ați publicat nimic până acum, dar cred că ați ținut un jurnal. Ce înseamnă să fii scriitor?

— *„Ce înseamnă să fii scriitor? Aș spune că înseamnă să fii liber. A fi liber înseamnă a-ți fi împlinit viața, înseamnă libertatea de a fi. Și cineva a observat odată, pe bună dreptate: «Dacă nu poți fi tu însuți, la ce bun să fii altcineva?»"* Rândurile de mai sus au fost scrise de Tennessee Williams, unul dintre marii dramaturgi ai lumii, un om care a știut să fie liber, cu alte cuvinte, să-și împlinească viața. Oamenii iau dintr-un text, dintr-o întâlnire, doar ce le este dat să ia, după felul lor de ființă. Fiecare este locuit de adevărul lui, despre care are sentimentul că este întreg adevărul, lumea omului fiind structurată pe niveluri de realitate, de trăire, de la cele mai grosiere, animalice, la cele superioare, extatice. Din așezarea fiecărui nivel de realitate, cele de deasupra lui nu există și, de aceea, manifestările lor nu sunt luate în seamă. Aflăm, de exemplu, că pe pământ trăiesc oameni îmbunătățiți, spiritualizați, dar din așezarea felului nostru de ființă ei nu înseamnă nimic. Fiecare rămâne copleșit de nivelul de realitate la care i-a fost dat să-și structureze viața, iar de cele mai multe ori acest nivel nu trece de orizontul fricii, foamei, erosului, de orizontul securității fizice, mentale și emoționale. De aceea nici nu ne putem înțelege până la capăt, de aceea nici nu ne putem iubi; înțelegem doar ceea ce punem noi în cuvintele celuilalt, iubim doar ceea ce proiectăm asupra unui om. Trăim, ca și fără voia noastră, sub imperiul câtorva adevăruri care ne locuiesc și nu ne putem întâlni cu ceilalți, decât prin medierea lor. Fiecare se vede în centrul universului, iar din această așezare ceilalți sunt neimportanți,

LIBRIS | We know books

sau devin importanți vremelnic, în măsura în care ne ajută să ne simțim bine sau să ne atingem scopurile. Este greu să ieși din acest tipar de gândire, este greu să faci pasul de la mândrie, orgoliu, teamă, la slujirea aproapelui, sau cel puțin la înțelegerea lui, la bucurie, la iubire. Dar dacă nu ajungi la bucurie, la iubire, la slujirea aproapelui, nu ajungi la libertatea de a fi și rămâi un uzurpator care tinde să-i atragă pe ceilalți în scenariul său, în coșmarul său.

Ne plângem că suntem nefericiți, dar, de fapt, ne complăcem să trăim în coșmarul celuilalt, în lumea lui, fără a avea curajul să conturăm propria-ne lume, însuflețită de adevărurile noastre. „A fi liber înseamnă a-ți fi împlinit viața, înseamnă libertatea de a fi". Trist este că cei mai mulți dintre noi nici nu-și propun să încerce pasul spre libertate, spre împlinirea vieții, a vocației. Atunci lumea devine iadul, ceilalți sunt infernul, iar Dumnezeu ia chipul celui care pedepsește.

„Timpul vă este limitat, ne amintește Steve Jobs, creatorul Apple, așa încât nu-l irosiți trăind viața altcuiva. Nu vă împotmoliți în dogme – adică în a trăi cu rezultatele gândirii altora. Nu lăsați ca vacarmul opiniilor altora să vă înece glasul interior. Și, cel mai important lucru, aveți curajul de a vă urma chemarea inimii și intuiția. Ele știu deja, oarecum, ce doriți să deveniți cu adevărat. Orice altceva este secundar".

Cuvintele de mai sus sunt spuse din așezarea unui om care a trăit creativ, care și-a urmat chemarea inimii, intuiția. Din nefericire, acești oameni sunt foarte rari, cei mai mulți mulțumindu-se cu ce face viața din ei. Când spune „dogme", Jobs nu se gândește, în primul rând, la religie, ci la tiparele create de gândirea altora, în care intrăm odată ce pășim în viața matură. Avântul anilor tineri, glasul inimii, intuițiile, sunt etichetate de cei „mari" ca vise de copil și astfel ajungem să ne înregimentăm într-o lume pe care, în adâncul sufletului, o simțim străină.

Mă frământă buna cumpănire între ce vine din exterior – lecturi, întâlnirile cu ceilalți, tradiția Bisericii – și glasul inimii, intuițiile ce irump dintr-un adânc pe care nu-l cunosc până la capăt, dar despre care simt că este adevărul meu. Într-o scrisoare trimisă din India, la

începutul anului 1931, către un savant italian, Mircea Eliade, la numai 24 de ani, scria: „Creștinii cred că mântuirea vine prin botez, har și activități în biserică, în timp ce hindușii cred că mântuirea vine prin munca și harul fiecăruia, fără mijlocirea unei structuri ecleziastice și a unui reprezentant istoric al lui Dumnezeu. Am început să cred că creștinismul nu este singura cale. Și, dacă este așa, convertirea este inutilă, unitatea bisericilor este o problemă socio-politică – și nu una religioasă – și numai când fiecare își va avea calea proprie de abordare, va exista o religie unică". Ca atâția oameni care au trăit extazul creativității, Eliade simte că nu poți fi cu adevărat om dacă nu ajungi la propria cale. Mântuitorul le spunea celor apropiați, din așezarea spontaneității, creativității și ineditului abordării vieții de zi cu zi: „Fericiți cei ce nu se vor sminti întru Mine!", știind că drumul pe care-l propunea era accesibil doar celor creativi, celor liberi. Din nefericire, ne lăsăm prea adesea robiți de litera care ucide, de formule golite de suflet, trăindu-ne viața pe o pojghiță ce nu lasă adevărul să se manifeste, uitând că „dacă nu poți fi tu însuți, la ce bun să fii altcineva". Nu ne înțelegem între noi pentru că, având acces la niveluri de realitate diferite, tindem să-i aducem pe toți ceilalți, sau să-i judecăm, după nivelul la care am ajuns. De fapt, nimeni nu convinge pe nimeni, iar evoluția fiecăruia se face din interior în exterior. Dacă suntem sinceri cu noi înșine nu putem trăi cu rezultatele gândirii altora. Orice sistem de gândire ce vine din exterior trebuie interiorizat, asumat prin trăire, spre a putea purta, în final, pecetea noastră. Aceasta este legea evoluției spirituale, iar dialogurile noastre se vor un pas către regăsirea de sine, către spargerea pojghiței, întru a fi. Dialogurile ce urmează pot conține afirmații contradictorii, dar acest fapt nu trebuie să deruteze, din moment ce drumul căutării adevărului, al căutării de sine, este unul viu, iar locul în care te-ai oprit când ai ajuns la un anumit nivel al cunoașterii este, mai apoi, locul de unde vei pleca mai departe. Important e să nu te oprești, să nu crezi că ai toate răspunsurile, să nu te blochezi la nivelul „adevărurilor ultime". De cele mai multe ori ne lăudăm că avem un cerc de prieteni cu care, la diferite ocazii purtăm discuții profunde,

LIBRIS | We know books

spirituale, dar Părintele Schmemann ne sfătuiește – și îi dau dreptate, pentru că am pățit de multe ori aceasta la întâlnirile cu prietenii mei –, să ocolim conversațiile „profunde", mai ales cele spirituale. Credința se afirmă prin trăire, nu prin predici, nu prin cuvinte. Pe de altă parte, fiecare om ajuns la maturitate și-a conturat o viziune asupra lumii, un *modus vivendi* și, cel mai adesea, cuvintele pot risipi comuniunea, pot îndepărta bucuria. Nimeni nu convinge, până la urmă, pe nimeni. Oricât de sinceri am fi, oricât de departe am merge cu mărturisirea, rămâne înlăuntrul fiecăruia o insulă de singurătate ce nu poate fi locuită decât de noi înșine. Așa trebuie să fie, în această lume ce riscă să ridice toate perdelele, de la cele sufletești la cele oculte, să arate „adevărurile ascunse de la întemeierea lumii", (uitând că înțelegerea lor presupune un nivel ridicat de evoluție spirituală) spre a da omului de rând sentimentul că „regele e gol". De fapt, regele nu e gol, dar hainele lui nu pot fi văzute decât de cei care au ochi pentru ele.

Ceilalți se lasă copleșiți de goliciunea lumii, intră în dansul ei mediatic, se lasă purtați de valul de demitizare ce mătură acum plajele omului și ajung să nu mai creadă în nimic și în nimeni, în afară de ei înșiși, în puterea lor financiară, sufletească, mentală de a-și oferi raiul pământesc. Pentru aceștia, spiritul, când coboară în carne, vine să tăgăduiască sufletul, să-l smintească, să-l descumpănească. Trăim, la început de mileniu, într-o lume descumpănită și nu știm dacă mai putem regăsi drumul spre cumpăna lumii. Drumul este personal, iar încercarea de a scrie cărți, de a compune muzică, de a juca teatru, de a te apropia de misterul lui Hristos, de a te manifesta în chip creator, este încercarea de a ieși din *cotitura singurătății* și de a-i ajuta și pe cei plămădiți din aceeași plămadă să iasă din ea. Altfel, tot spiritul din lume este inutil pentru cel care nu-l are și el vine să tăgăduiască sufletul, dacă acest suflet nu este pregătit să se ridice la tăria lui. Acesta e drumul omului: de la intelect la rațiune, de la trupul de carne și sânge la trupul nestricăcios, de la suflet la spirit. Tot ce rămâne în afara acestui drum este simplă distracție, odihnire de ființă, divertisment, un fel ca oricare altul de a-ți umple timpul. Iar pentru a regăsi drumul

spre cumpăna lumii, trebuie să ne întoarcem la marile repere spirituale, culturale, la marile modele umane.

Ce înseamnă să fii scriitor? Pentru mine, a fi scriitor înseamnă a încerca să torni în cuvinte înțelesurile despre lume și oameni la care ai ajuns, să conturezi și să limpezești temele spirituale care te locuiesc, să deslușești operele autorilor de care felul tău de ființă te apropie, tânjind, prin toate acestea, să fii liber.

Încercând să înțeleagă, din așezarea modelului său ontologic, cele șase maladii ale spiritului, Constantin Noica observa că un gând care reușește prea bine își devine suspect sieși. „Cine știe, se întreba el atunci, dacă nu este o a șaptea maladie a spiritului aceea de a aduce, cu un dram de noutate, o imensitate de monotonie". În ceea ce mă privește, cred că, dincolo de dramul de noutate, dincolo de imensitatea de monotonie a unei opere, meritul ei cel mare este că l-a ajutat pe autor să-și mențină echilibrul ființei, spre a nu se lăsa spulberat de o lume care tinde să niveleze totul, care tinde să înghită totul în orizontul fricii, foamei și erosului.

Nu cred că scriitorul riscă să devină o mașină de scris, așa cum afirmă Chateaubriand, din moment ce scrie cu sângele lui, nici un om de hârtie, așa cum îl vede Roland Barthes. Cei ce au făcut din scris un mod de a fi nu se mai interesează de cititori, de tiraje și de critici. Asemeni pomilor care-și oferă rodul chiar dacă nu este nimeni care să-l culeagă, ei scriu din necesitate, scriu pentru că altfel nu ar putea trăi. De aceea, până la urmă, nu pot fi judecați cu adevărat, iar opera lor se sustrage clasamentelor, clasificărilor, etichetelor, de vreme ce este una din expresiile vieții.

LIBRIS | We know books

Despre scopul filosofiei

— Ce caută filosofia? se interesă Bartolomeu.

— Aud adesea, în discuțiile cu cei care trăiesc sub orizontul revelației creștine, cuvinte dezaprobatoare despre filosofi și filosofie. Filosofia, spun ei, însumează încercările nereușite ale oamenilor de a ajunge la Dumnezeu prin puterea minții lor și, în consecință, este pierdere de vreme. Nu mi-a plăcut niciodată acest tip de abordare, pentru că pune între paranteze o zbatere umană de două milenii și jumătate, fără a încerca să-i înțeleagă rădăcinile. Le-aș aminti acestor oameni grăbiți să arunce la coș o deschidere către cunoaștere ce a premers cu jumătate de mileniu religia creștină că, în timpul lui Parmenide, numele original al filosofiei era *Aletheia*, cuvânt ce însemna descoperire, dezgolire, revelare (*a-letheia*).

Aletheia înseamnă adevăr, dar nu unul al intelectului, ci un adevăr viu, înțeles ca o acțiune, în clipa în care se realizează, în clipa în care se naște. Aletheia înseamnă neuitare. Și după Întrupare a fost vorba tot de adevăr, dar de Adevărul devenit om, de adevărul revelat. Părinții Bisericii au căutat atunci un alt cuvânt spre a exprima această nouă realitate, pentru că sensurile lui *Aletheia* fuseseră deja epuizate. S-a ajuns astfel la alte formulări, dar nu trebuie să uităm că în timpurile de început filosofia a fost procedeul metodic de a obține adevărul, de vreme ce exista credința că adevărul ființelor este ascuns și trebuie să fie descoperit, iar zeii se revelează prin libera lor voință, omul neputându-le controla autenticitatea epifaniei. De cele mai multe ori, oamenii așezați pe Piatra Hristos trec repede peste filosofie, considerând-o un stadiu depășit odată cu plenitudinea revelației divine statuată de evanghelii, uitând influența majoră a filosofiei asupra operei

LIBRIS | We know books

Părinților Bisericii (a se vedea volumul *Istoria filosofiei patristice*, semnat de Claudio Moreschini, Polirom, 2009) și periplul pe care întoarcerea gândului asupra lui însuși l-a făcut, de la presocratici la Heidegger. Calea filosofiei este diferită de cea a religiei, dar trebuie să acceptăm că nu toți oamenii sunt credincioși.

Experiența sacrului este rădăcina care unește filosofia, religia, arta și știința.

Într-o conferință cu titlul *Ce este filosofia*, ținută la Sorbona în anul 2005, gânditorul umanist francez Luc Ferry afirma că filosofia este legată de soteriologie, adică de doctrina mântuirii, devenind o concurentă a marilor religii. Dacă religiile se definesc ca doctrine ale mântuirii prin Altul, marile filosofii, afirmă el, ar putea fi definite ca doctrine ale mântuirii prin sine însuși, fără ajutorul lui Dumnezeu. Dar ca să înțelegi esența filosofiei, trebuie să pricepi, în primul rând, faptul că grecii au atribuit termenul de divin (*theion*) ordinii lumii, cosmosului în ansamblul său și nu, precum evreii și, mai apoi, creștinii, unei Ființe exterioare universului, care a existat înaintea lui și care l-a creat. Divinul conturat de filosofie nu are legătură cu Dumnezeul personal, ci se confundă cu ordinea lumii. Pentru stoici, de exemplu, Logosul se confundă cu structura impersonală, armonioasă a cosmosului, în timp ce pentru creștini, Logosul s-a identificat cu o persoană individuală – Iisus Hristos. Această schimbare de sens în înțelegerea Logosului va angaja umanitatea europeană pe o cu totul altă cale decât cea preconizată de greci. Astfel, „nu numai divinul *theion* se schimbă fundamental, devenind o ființă personală, ci și *orato*, vederea sau modul de a-l contempla, de a-l înțelege și de a te apropia de el. De acum, nu rațiunea va fi facultatea teoretică prin excelență, ci credința. Pentru a practica noua cale nu se mai cere judecată filosofică, ci smerenia oamenilor simpli. Cu rare excepții, deși nu mai este creștină, filosofia contemporană își asumă, fără să bănuiască, statutul servil și secundar pe care i l-a impus victoria creștinismului asupra gândirii grecești".

Știința modernă a așezat omul în locul cosmosului și al divinității, iar filosofia modernă a pus la baza teoriei, moralei și doctrinelor

salvării ideea de umanitate. Spre a răspunde la problema mântuirii în absența viziunii grecești și a celei creștine despre lume, modernitatea, observă Luc Ferry, s-a orientat în două direcții. Prima este cea a religiilor mântuirii terestre (scientismul, patriotismul, comunismul, moduri de a-ți justifica existența jertfindu-te pentru o cauză superioară care poate fi revoluția, patria, știința), iar cea de-a doua este doctrina lui *Amor fati* (iubirea pentru clipa prezentă), „inocența devenirii și eterna reîntoarcere". Eterna reîntoarcere conturată de Nietzsche, ne amintește autorul citat, este o doctrină pământească, un criteriu de evaluare, un principiu de selectare a acelor momente ale vieții care merită să fie trăite și retrăite. „E vorba aici de eternitate chiar în absența lui Dumnezeu, e vorba să ai credință și să cultivi iubirea. Ne putem mântui singuri, iubind tot ceea ce există. Numai eliberându-ne de povara trecutului și a viitorului putem ajunge la seninătate și eternitate aici și acum, pentru că nu mai există nimic altceva". Se poate astfel vorbi de transcendență și din așezarea filosofiei, punând între paranteze Dumnezeul religiilor cărții; se poate vorbi de transcendența conturată de antici, ce presupune identificarea Logosului cu cosmosul și de transcendența în imanență conturată de Husserl. Cea mai frumoasă metaforă a transcendenței în imanență este imaginea inimii, a iubirii; când nu mai ai acces la Dumnezeu, cel de lângă tine, pe care-l iubești, capătă consistența sacrului.

Doctrina creștină, afirmă Luc Ferry, „este atrăgătoare, numai că eu nu cred". Într-adevăr, rădăcina creștinismului este credința, dar nu orice fel de credință, ci credința în Învierea lui Hristos. Câți dintre noi credem cu adevărat aceasta, dincolo de pojghița ritualului cu care am fost deprinși? Câți dintre noi nu rămânem doar la pojghița religiozității, oprindu-ne în fața pragului credinței? Iar din această așezare nu avem dreptul să-i etichetăm pe cei care, recunoscând că nu au acces la credință, își caută salvarea prin filosofie, artă, știință.

Ce anume căutăm? se întreabă un teolog contemporan. Și răspunde: „O stare în Biserica sobornicească și o stare interioară, alcătuită din Iisus". Dacă n-ai dobândit această stare, nu cred că ai dreptul să-i

LIBRIS | We know books

judeci pe cei porniți pe alte poteci, întru căutarea adevărului. Când Hristos spune: „Veți cunoaște adevărul și Adevărul vă va elibera", se referă, observă Louis-Marie Oresve, la „Adevărul interior al epistemei și nu la cel ce ține de doxa (de ceea ce este scris). Experiența misterului nu poate fi exprimată. Cuvintele n-o pot exprima, pentru că ele sunt legate de forme. Treptat, discuțiile s-au purtat doar asupra formei, punând între paranteze experiența concretă a sacrului, experiență care a născut filosofiile, religiile, teologiile, arta, știința". Astăzi avem acces, în primul rând, la forme, fie că este vorba de forma ritualului, fie că este vorba de cea a teologiei, iar cei mai mulți dintre noi sunt înclinați, din așezarea acestor forme, să-i judece pe cei care caută să ajungă la experiența concretă a sacrului prin iubirea de care aminteam mai sus ori prin eterna reîntoarcere, prin artă ori prin știință.

La filosoful Constantin Noica a ajuns un tânăr student teolog care vorbea în enunțuri scurte, ca de la amvon. „Și eu folosesc teme teologice, i-a replicat Noica, dar le traduc în limbaj filosofic. Religia nu are de-a face cu filosofia, nu se întâlnesc. Chiar cu băiatul meu nu am ce vorbi. L-aș tulbura numai. Eu am numai probleme ca filosof, iar dumneata vii cu răspunsuri definitive. Dacă îmi vorbești de întruparea lui Hristos, eu îți traduc imediat vorbele în limbajul meu propriu: cultura e întrupare, semnul nu devine cultură decât când se întrupează. Înțelesul, legea sunt întrupări. Filosofia înseamnă probleme, îndoială, ori teologii lucrează cu răspunsuri definitive. La urma urmei, de atâta timp se ocupă de iubirea creștină, n-au mai găsit altceva de tratat, și asta e monoton". În acest sens, filosoful de la Păltiniș nota în jurnalul său de idei: „Întruparea (G-I) este centrul lumii noastre. Filosofia e christică. Nu cunosc alt divin decât Iisus Christos. El dă adevărul istoriei și pe cel al gândului speculativ".

Credința ține de o asistență a harului divin; omul, cu puterile lui, nu poate accede la lumea transcendentă a lui Dumnezeu. De aceea, nu trebuie să ne grăbim să etichetăm ca derizorii încercările oamenilor care nu cred în Logosul întrupat de a depăși orizontul fricii, foamei, erosului, spre a se deschide către transcendență. Până la urmă, fiecare

dintre noi trebuie să-și facă suportabilă trecerea pe acest pământ și, pentru soluția pe care o conturează, nimeni nu trebuie judecat. Vom fi judecați după alte criterii, după alte măsuri decât cele omenești, când vom păși dincolo.

Privind în jur, am constatat câtă nefericire, câtă neîmplinire, răutate, autosuficiență, mândrie, orgoliu, pasiune, resentiment există în mulți din cei care se declară creștini practicanți și care, duminică de duminică, merg la biserică. Departe de a avea acces la „o stare interioară alcătuită din Iisus", ei se reped să pună etichete celor care nu vin la biserică, să-i judece pe cei care au ales alte căi, fără să înțeleagă faptul că esențială este experiența concretă a sacrului, experiență care a născut filosofiile, religiile, arta, știința. Ne tot lăudăm că suntem, ca români, aproape 90% creștini ortodocși, dar uităm că abia 5% sunt creștini practicanți și că la „o stare interioară alcătuită din Iisus" ajung foarte puțini. Și atunci, cine este îndreptățit să arunce cu piatra, cine este îndreptățit să-i judece pe ceilalți? Cei puțini, desigur. Dar ei au ajuns deja la starea de la tăria căreia nu mai știu decât să iubească necondiționat, să binecuvânteze, să slujească aproapelui. Dincoace de orizontul lor rămânem noi între noi, punându-ne etichete unii altora, aruncându-ne acuze, lucrând cu râvnă pentru a întreține iadul zilnic, amăgindu-ne cu gândul că dreptatea și adevărul sunt de partea noastră.